

Moudivláček

Obsah

- Mapování labutí 2
- Akce Ostrov 2
- Zprávy MOS... 3
- Zajímavá pozorování..... 3
- Evropský hnízdní atlas 4
- Ve znamení čtyř..... 5
- Exkurze MOS..... 6
- Zapojte se do správních řízení 7
- Křížovka 7
- Komiks 8
- Publikujte v Moudivláčku 8
- Navštivte videokanál MOS..... 8

Vážení čtenáři,

kde jsou ptáci? Ospale mžouráme do zelené záře reflektoru osvětlující sjezdovku na Červenohorském sedle. Má přilákat protahující opeřence, kteří po svém odchyty přispějí kapku do poháru našeho poznání. Kam se ale všichni ptáci ztratili? Podle kolegů sledujících tah na severněji položených odchyty stanicích se sice migrace ještě na plno „nerozjela“. Ale i tak, nezdá se Vám, že je ptáků opravdu nějak málo?

A to nejen teď, na podzim. Otázku, proč nejsou ptáci na krmítku, slychají ornitologové v zimním období takřka denně. A v hnízdní sezóně jak by smet – kde jsou ptáci? Zkusme jen vzpomenout - také si vybavujete ještě před pár lety skřivaním zpěvem rozezvučená pole, neohrabaně se batolící koroptve po jejich okrajích nebo křik racčích kolonií? Už několik sezon je to bída... A letos?

Ještě větší... Jsme tedy nesmírně zvědaví na výsledky letošních monitorovacích programů ptáků. Ty totiž naznačují výrazný propad početnosti především u mláďat: například u dlouhodobě běžících odchyty ptáků na Nesytu i Řezabinci byly v letošním roce chyceny historicky vůbec nejnižší počty jedinců. Tento propad byl způsoben výraznou absencí mladých ptáků, především vlivem dlouhé zimy, a tedy i opožděním rozvoje vegetace, velmi nepříznivého počasí v hnízdní době a také výrazným posunem doby hnízdění.

Nezbývá, než ptákům držet palce, ať poslední horší roky „doženou“ a čtenářům trochu optimismu a příjemné chvíle strávené s Moudivláčkem.

Kateřina Ševčíková & Josef Chytil

Mapování labutí – poděkování účastníkům

V letošním roce proběhlo na Moravě přibližně po čtvrt století opět mapování hnízdního výskytu labutí velkých (*Cygnus olor*). Moravský ornitologický spolek byl jedním z organizátorů akce a uspořádal sčítání labutí v Olomouckém kraji a na Kroměřížsku. Hlavní část mapování proběhla v červnu 2021 a byly pro něj vybrány přednostně lokality, na kterých byl v posledních 30 letech zaznamenán výskyt labutí v hnízdní době. Podle možností mapovatelů však byly zkoumány i další vhodné vodní plochy.

Do akce se zapojila celá řada mapovatelů, kterým patří velký dík za účast a pomoc se sčítáním. Ačkoliv ještě nemáme k dispozici úplně všechny výsledky (tímto se obracíme na některé účastníky mapování, kteří ještě neposlali úplně všechny údaje), už teď je jasné, že se podařilo zmapovat výskyt labutí na většině historicky významných lokalit a celkem bylo prozkoumáno více než 100 lokalit rozmístěných zejména v nižších polohách celé mapované oblasti. Přibližně na třetině z nich se vyskytovaly labuť velké a alespoň na čtvrtině bylo zaznamenáno hnízdění těchto velkých ptáků. Kromě labutí byly při mapování zjištěny i četné další zajímavosti, např. některé nové hnízdní lokality bukáčka malého (*Ixobrychus minutus*) či volavky popelavé (*Ardea cinerea*), dnes už vzácněji hnízdícího pisíka obecného (*Actitis hypoleucos*) či celá řada lokalit rákosníka velkého (*Acrocephalus arundinaceus*). Netradiční byli například ještě v červnu protahující rybáři bahenní (*Chlidonias hybrida*) či rybáři černí (*Chlidonias niger*).

Po shromáždění kompletních výsledků pomohou naše data ke zjištění celkového stavu populace labuť velké v celé České republice a brzy je plánováno i jejich publikování v některém ornitologicky zaměřeném časopise. Takže ještě jednou – díky všem účastníkům!

Petr Kovařík, e-mail: petr.kovarik(at)nature.cz

Akce „Ostrov podruhé“ – brigáda na Chomoutovském jezeře

O víkendu 28. – 29. srpna proběhl na Velkém ostrově v Chomoutovském jezeře již 2. ročník akce „Ostrov“, při které jsme pomáhali s údržbou bezlesí ostrova za účelem podpory hnízdění ptáků v této zajímavé lokalitě.

Účastníci si opět bohatě užili přeplování na lodích na jinak nedostupný ostrov uprostřed jezera, kde pak probíhalo především sečení a hrabání bylinných porostů. Jednou z odměn za tuto bohubilou činnost bylo například i pozorování dvou orlovců říčních či orla mořského, kteří nad námi pravidelně přelétali a opodál i lovíli.

Akce byla úspěšná a různorodému týmu nadšenců se podařilo vysekat většinu východní části ostrova, která je po loňském prořezání dřevin velice zajímavá a má „savanovitý“ charakter s roztroušenými dřevinami a různorodým podrostem.

Určitým mínusem byla snad jen poměrně slabá přítomnost členů a příznivců MOS mezi účastníky akce. Což je škoda, protože „Ostrov“ je velice netradiční, už-

tečný a setkává se při něm řada různých zajímavých lidí. Snad se tedy časem dostane i do kalendářů našich členů jako tradiční a záslužná akce konce léta.

Petr Kovařík, e-mail: petr.kovarik(at)nature.cz

Nové Zprávy MOS

V polovině roku (tedy s menším zpožděním) vyšel již 78. ročník Zpráv MOS. Najdete v něm pestrá směs zajímavostí z ptačího světa: desetileté shrnutí výsledků odchytů ptáků na jihomoravském Nesytu, ze střední Moravy shrnující článek o avifauně Chropyšského rybníka a výsledky monitoringu avifauny Hostýnských vrchů. Mezi kratšími zprávami zcela jistě zaujme hnízdění kalousů pustovek, nezvyklá hnízdění u sýkory uhelníčka a smutná zpráva o konci hnízdění tetřivků na Moravě. Tradičně jsou zde již ornitologická pozorování na střední Moravě a recenze významných publikací, nechybí ani výroční zpráva MOS. V neposlední řadě je zde ukončení trilogie článků věnované zřejmě nejvýznamnějšímu moravskému ornitologovi K. Hudcovi, týkající se tentokrát jeho bohatému archivu.

Josef Chytil, e-mail: chytil(at)prerovmuzeum.cz

Zajímavosti ze střední Moravy od dubna do září 2021

Jaro a léto roku 2021 přineslo pozorovatelům ptáků řadu velmi zajímavých pozorování na lokalitách střední Moravy. Mnohdy šlo o vskutku raritní výskyty i v kontextu celé České republiky. Následující stručný přehled uvádí ta nejzajímavější zjištění.

Těmi nejpozoruhodnějšími bezesporu byly druhý český výskyt racka tenkobého, kterého zjistil koncem dubna na Chropyšském rybníku Pavel Shromáždil, a třetí výskyt ouhorlíka stepního počátkem června na poli mezi Záříčím a Bochořem, objeveného znovu Pavlem Shromáždilem. Obě pozorování byla potvrzena řadou dalších pozorovatelů a výborně zdokumentována.

Letošní rok byl ve znamení invaze kormorána malého, na řadě českých i moravských lokalit se objevovaly desítky ptáků, na celém území šlo snad o dvě stovky kormoránů malých. Invaze se nevyhnula ani střední Moravě a na tradičních rybníčních lokalitách byl zjištěn několikrát v menších skupinách nebo jednotlivě.

Relativně často se vyskytly i volavky červené, a to jak na jarním tahu, tak v hnízdní době i na pohnízdnicích potulkách. Je otázkou, zda v některé z rozsáhlých rákosin nevyhnízdily.

Během květnového ochlazení se na rybnících zastavil rybák dlouhoocasý (v květnu v Chropyni), nebo vlaštovka skalní (koncem května v Měrovicích n. H.) - podesáté u nás.

Velkou událostí bylo prokázání hnízdění výřečků malých v Olomouci ve stěně domu. Šlo o první prokázání hnízdění na střední Moravě, navíc v synantropním prostředí, a celá událost byla velmi pečlivě a citlivě zdokumentována s řadou cenných údajů z hnízdní biologie tohoto šířícího se druhu sovy z jihu Evropy.

V Hostýnských vrších se podařilo prokázat hnízdění dalšího druhu sovy – puštika bělavého. O jeho hnízdním výskytu nebylo pochyb, přesto dokumentace tří vzletných mláďat v rezervaci Čerňava patří k významným ornitologickým událostem na střední Moravě.

Jedním z mála prokázaných hnízdění v Česku je i neúspěšné zahnízdění konipasa citronového na Šumpersku. Teprve potřetí bylo hnízdění zaznamenáno, ale opět bylo neúspěšné.

Po čtvrté u nás byl díky odchytům na Červenohorském sedle zaznamenán sedmihlásek malý.

Skupinku osmi kulíků hnědých objevil na poli mezi Uhřičicemi a Měřovicemi nad Hanou Pavel Shromáždil, který opět informoval birderskou komunitu. Tak mohlo během jedenácti zářijových dnů pozorovat tyto sympatické bahňáky na rozsáhlých polích množství dalších ptáčkařů.

Jiří Šírek, e-mail: jirka.sirek(at)seznam.cz

Atlas hnízdního rozšíření ptáků v Evropě

Na sklonku minulého roku se objevila dlouho očekávaná knížka – Atlas hnízdního rozšíření ptáků v Evropě. Dlužno říci, že pozoruhodná je na ní řada věcí: vyšla přesně podle uvedeného harmonogramu, je obrovská jak svým vzhledem i váhou (téměř 5 kg opravdu nepředstavuje čtení do postele), zahrnuje obrovské území včetně evropské části Ruska a Kazachstánu, Kavkaz, Turecko, Kypr, ostrovy ve Středozezemním moři, Atlantiku i Severním ledovém oceánu včetně Nové země a Země Františka Josefa. Je zpracována jednotnou metodikou – a nás rozhodně musí těšit, že se na jejím zpracování podíleli hned tři autoři z České společnosti ornitologické, přičemž Petr Voříšek je jedním ze tří hlavních autorů!

Několik základních údajů o atlase: na 968 stranách je popsáno rozšíření a početnost 596 druhů ptáků (včetně 57 druhů nepůvodních), dalších 69 vzácných zatlouanců je uvedeno v jedné z příloh. Na poskytnutí údajů z celkem 48 zemí se podílelo okolo 120 000 spolupracovníků, což představuje ukázkový projekt občanské vědy. Celé mapování probíhalo na 11 000 000 km² v síti 50 x 50 km, data byla získána z celkem 5 110 kvadrátů, což znamená pokrytí území Evropy z 96 %. Celý projekt atlasu probíhal po dobu 10 let, vlastní mapování v letech 2013 – 2017.

Velmi výrazným krokem vpřed je u tohoto atlasu jak podstatná změna metodiky práce v terénu, tak také následující vyhodnocení získaných dat. Určitým symbolem této změny byly tzv. hodinovky, tj. pořízení kompletních seznamů ptáků v daném území během jedné hodiny. Tato data posléze sloužila k tvorbě modelovaných map udávajících pravděpodobnost výskytu jednotlivých druhů názorněnou postupně se měnící intenzitou zbarvení. Na atlase zcela jistě zaujmou hned na první pohled mapky znázorňující změny v rozšíření jednotlivých druhů ve srovnání s prvním atlasem. Těchto změn není málo, a celkové vyhodnocení je možná pro řadu ornitologů překvapivé: z celkem 407 druhů s dostatkem údajů je u 187

druhů zaznamenáno rozšíření areálu, u 135 druhů naopak zmenšení areálu, zbývajících 85 druhů nevykazuje žádnou změnu nebo je trend nejasný. Atlas také mj. potvrzuje pro mnoho druhů jasný posun areálů severním směrem. Velmi zajímavá data přináší atlas při srovnání početnosti a změn rozšíření u jednotlivých typů biotopů, což jsou údaje ukazující směry, kam by se mělo napřít úsilí ochrany přírody při záchraně nejvíce ohrožených druhů. Naprosto zásadním bodem je v rámci celé Evropy zmapování mnoha oblastí východní a jihovýchodní Evropy, ze kterých do té doby podobná data vůbec nebyla k dispozici. To umožnilo také poprvé připravit národní atlasy v řadě zemí (Rusko, Ukrajina) nebo zahájit monitorovací projekty.

Celá kniha je zpracována velmi logicky a přehledně, druhové kapitoly jsou doprovázeny originálními ilustracemi od celkem 46 autorů včetně několika českých. Vydání atlasu umožnilo také tzv. sponzorství druhů. Česko zde nezůstalo pozadu – minimálně 34 dárců poslalo finance na symbolickou podporu svého oblíbeného druhu, z toho celých 1000 Euro T. Grim na jeho favorizovanou kukačku, ČSO 500 Euro na svého erbovního ptáka pěnici černohlavou a Fakulta životního prostředí ČZU stejnou sumu na ledňáčka říčního.

Osobně jsem se už coby pamětník zúčastnil mapování na všech českých hnízdních atlasech. A ten rozdíl mezi nimi a současným evropským je téměř nepopsatelný. Před zpracovateli našeho nového národního atlasu tak leží velká výzva. Budeme jim držet palce, ať se jí zhostí se ctí. To nejpodstatnější – kvalitní data – již mají. A vzor, jak je zpracovat, také.

Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H. G. & Foppen R. P. B. 2020: European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.

Josef Chytil, e-mail: chytil(at)prerovmuzeum.cz

Pozorování ve znamení čtyř

Poslední prázdninový pátek jsme s Jiřím Šafránkem a Pavlem Kunetkem měli v plánu vyrazit na alespoň tři oblíbená pozorovací místa na Olomoucku. Cílem bylo zastihnout právě protahující druhy, které na tahu pozastavila studená fronta. Konec srpna byl letos nebývale chladný a nám to vlastně hrálo do karet.

První zastávkou bylo výpěrkoviště v prostoru Annínského rybníka u Tovačova. Při příjezdu až k rybníku samotnému se rozpršelo, takže stativáky musely chvíli počkat v pouzdech. Pozorovali jsme alespoň z auta a byli jsme odměněni pohledem na mladou kukačku, která se nevědomky předváděla na drátech asi 15 metrů od nás. Pěkně! Po první přeháňce jsme rozložili dalekohledy a podrobně se zaměřili na dominantní ptáky výpěrkoviště - racky. Pozorným pohledem zjistil Jirka, že mezi obvyklými chechtavými a bělohlavými se nachází i několik středomořských racků a po ještě podrobnějším zkoumání se objevil i jeden racek bouřní. Hledali jsme i nějaké bahňáky, ale bylo jich poskrovnu. Nakonec Pavel v dáli objevil aspoň

jednoho skotačícího kulíka, kterého jsme odhadli jako říčního. Jaké bylo naše překvapení, když druhý den přišla Jirkou zpracovaná fotografie, která našeho mladého kulíka podle jasných znaků určila jako písečného. Ale zpátky k rybníku. Pomalu jsme odcházel, najednou se však ozvalo hlasité písknutí a jeden z námi očekávaných druhů - koliha velká - přelétal nad rybníkem v počtu čtyř jedinců. Kolihy se snesly do mělkého rybníka a my je nadšeně pozorovali a fotili. Takže máme splněno a jdeme dál, řekli jsme si po tomto pozorování. Dalekohledy do obalů, zpět k autu, přesun. A najednou orlovec! Rychle ven dalekohledy, rychle najít, jestli nese rybu (nenesl), rychle fotit. Orlovec je po chvíli pryč, já koukám dál na oblohu a říkám si, že tento obrovský dravec nemůže být nic jiného, než orel mořský. A vedle druhý. A nad rybníkem další dva! Nejdřív orlovec a za chvíli celá orlí rodinka tak blízko nás!!! Cítili jsme se skvěle, když přelétali přímo nad námi. Tento okamžik mohlo těžko něco překonat, takže jsme tentokrát definitivně sbalili dalekohledy a rozjeli se dál.

Druhou zastávkou pátečního úspěšného pozorování bylo odkaliště cukrovaru Vrbátky. Očekávané bahňáky jsme sem šli mapovat takříkajíc na jistotu. Mezi obvyklou trojicí pisík plus vodouš bahenní plus vodouš kropenatý jsme postupně začali nacházet další vodouše. Zanedlouho se ukázal první jespák bojovný a pak i obecný. Potěšil také konipas horský, kterého jsme objevili mezi jeho bílými kolegy. Na odkališti se dočasně zabydlelo i mládě husice liščí, takže nevšední druhy přibývaly. Ovšem vrcholným zážitkem byla opět čtveřice - v jednom pohledu dalekohledu se nám sešly hned čtyři druhy vodoušů: bahenní, kropenatý, šedý a tmavý. Tento pohled si budu pamatovat hodně dlouho. Pomalu zapadající slunce osvětlovalo odkaliště, do jehož okolí chodí obyvatelé Vrbátek často venčit psy. A když jeden takový začal běhat okolo a plašit ptáky, bylo jasné, že končíme.

Spokojeni jsme se přesunuli na třetí místo toho odpoledne, ale na majetínské štěrkovně už nás přepadlo setmění, takže šlo spíš o rychlý přehled toho, co se na místě nachází. Za setmění jsme se loučili s ptačími zážitky, které byly toho dne ve znamení čtyř.

Tomáš Kedzior, e-mail: T.Kedzior(at)seznam.cz

Pozvánka na podzimní exkurze MOS

16. 10. 2021 - Ornitologická exkurze za ptáky Chomoutovského jezera

Sraz v 9:00 na cestě z Chomoutova k Jachtklubu (49.6467381N, 17.2370564E). Předpokládá se, že zájemci se mohou k exkurzi připojit i kdykoli později. Ukončení okolo 13:00. Dalekohledy vítány. Pořádá Vědecká knihovna v Olomouci ve spolupráci s Moravským ornitologickým spolkem – pobočkou ČSO v rámci festivalu Olmützer Kulturtag.

Exkurzi povede: Kateřina Ševčíková (tel.: 776 746 980, e-mail: sevcikovaka(at)seznam.cz)

Zapojte se do správních řízení!

Zajímá Vás, co se děje okolo? Proč se támhle pokácel strom, tam se staví silnice či se opravuje koryto potoka? Chtěli byste aktuální dění ve Vašem okolí ovlivnit? MOS se účastní správních řízení týkajících se ochrany přírody v olomouckém a zlínském kraji. A díky tomu má možnost do mnohých záležitostí zasáhnout a třeba je i trochu ovlivnit. Ale ne všechny kouty rozsáhlého území působnosti známe, a tedy není v našich silách se ke všemu vyjádřit dostatečně. A tady můžete přijít na řadu Vy. Dejte nám vědět a my Vás budeme informovat o tom, co se děje ve Vašem okolí. Budeme vděční za postřehy místních znalců, které povedou k lepší ochraně nejen ptáků.

Křížovka

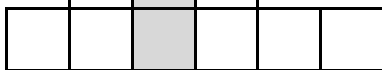
1.

2.

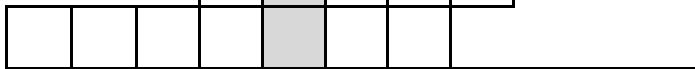
3.

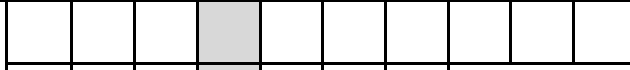
4.

5.

6.

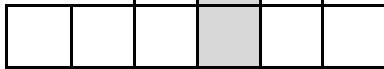
7.

8.

9.

10.

11.

1) Nejpočetnější ptačí řád; **2)** Největší sova; **3)** Část ptačí nohy, na kterou se nasazuje kroužek; **4)** Pták ve znaku Ptačího parku Mnišské louky; **5)** Pták roku 2020; **6)** Nezbytná pomůcka ornitologa; **7)** Jaký zvuk vydává vrána?; **8)** Nejčastější potrava mladých pěvců; **9)** Vylučovací otvor (nejen) ptáků; **10)** Biotop, v němž hnízdí jestřáb lesní; **11)** Nejznámější obyvatel ptačích budek

© Kateřina Ševčíková

Publikujte v Moudivláčkovi!

Pozorovali jste zajímavého opeřence? Máte nezapomenutelný zážitek z terénu nebo z exkurze? Chcete sdělit ostatním členům MOS něco neslýchaného? Napište příspěvek do Moudivláčka! Své příspěvky týkající se tématu ptáků nebo moravské ornitologie zasílejte na e-mail: info@mos-cso.cz. Aktuální příspěvky lze umístit i na webových stránkách Moravského ornitologického spolku www.mos-cso.cz.

Navštivte videokanál MOS na YouTube

Již více než 700 videí ptáků, ale i dalších skupin organismů si můžete prohlédnout na videokanále MOS na www.youtube.com/MOS1932. Vaše videa můžete zasílat správci kanálu: Jiří Šafránek, e-mail: [mosprerov\(at\)seznam.cz](mailto:mosprerov(at)seznam.cz).

Moudivláček – zpravodaj Moravského ornitologického spolku – středomoravské pobočky ČSO. Interní zpravodaj pro členy MOS. Kontakt (adresa pro zaslání příspěvků a korespondence): Bezručova 10, 750 02 Přerov, e-mail: info@mos-cso.cz, www.mos-cso.cz, bankovní spojení: 32434831/0100. Kresby na titulní straně – © Jiří Polčák (moudivláček lužní), © Kateřina Ševčíková (vodouš bahenní), grafická spolupráce – Jiří Kaláček. Vychází nejméně dvakrát ročně v elektronické podobě a tiskem v nákladu 30 ks. Číslo 2/2021 vyšlo 10. 10. 2021.

